

مقایسه میزان هیستامین در عضلات (روشن و تیره) و کنسرو ماهی هوور مسقطی (*Katsuwonus pelamis*) استان هرمزگان

ابوالفضل عسکری ساری^۱، ابراهیم رجب‌زاده قطرمی^۲، احسان ستایش‌فر^۳، محمد ولایت‌زاده^{۴*}

۱. دانشیار گروه شیلات، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

۲. استادیار گروه شیلات، دانشگاه علوم و فنون دریایی خرمشهر، خرمشهر، ایران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد تکثیر و پرورش آبزیان، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

۴. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

*نویسنده مسئول مکاتبات: mv.5908@gmail.com

(دریافت مقاله: ۹۳/۱۲/۲۳ پذیرش نهایی: ۹۵/۵/۲۷)

چکیده

ماهی و فرآورده‌های دریایی به‌عنوان یک منبع پروتئینی با ارزش و قابل دسترس انسان محسوب می‌شوند. این پژوهش به‌منظور اندازه‌گیری میزان هیستامین در عضله تیره و روشن ماهی هوور مسقطی (*Katsuwonus pelamis*) و همچنین در کنسرو این ماهی انجام شد. در این بررسی ۹ نمونه ماهی هوور مسقطی و ۱۵ نمونه کنسرو ماهی تهیه شدند. ابتدا ماهیان بیومتری شده و سپس عضلات تیره و روشن از یکدیگر جدا گردیدند. اندازه‌گیری میزان هیستامین به روش TLC (Thin Layer Chromatography) انجام شد. نتایج حاصل نشان داد که میانگین میزان هیستامین در نمونه‌های ماهی هوور در عضله تیره و روشن به ترتیب $104/3 \pm 52/46$ و $124/4 \pm 47/05$ میکروگرم در گرم بود. همچنین میانگین میزان هیستامین در کنسرو ماهی هوور $160/52 \pm 87/59$ میکروگرم در گرم به دست آمد. میانگین میزان هیستامین در عضله روشن و تیره ماهیان هوور و همچنین میانگین میزان هیستامین موجود در عضله تیره و کنسرو اختلاف آماری معنی‌داری نداشت، درحالی‌که هیستامین موجود در عضله روشن و کنسرو نشان‌دهنده اختلاف آماری معنی‌دار بود. مقادیر هیستامین در تمام نمونه‌ها، پایین‌تر از حداکثر میزان پذیرفته شده توسط سازمان غذا و داروی آمریکا (۲۰ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم) بود، بنابراین مصرف ماهی هوور مسقطی و کنسرو آن برای انسان حساسیت ایجاد نمی‌کند.

واژه‌های کلیدی: هیستامین، هوور مسقطی، عضله، کنسرو ماهی، استان هرمزگان

مقدمه

امروزه با توجه به رشد روزافزون جمعیت جهان، مسئله تأمین غذای سالم و کافی یکی از مسایل و مشکلات بحرانی بسیاری از کشورهای جهان، به ویژه کشورهای در حال توسعه می باشد. در این میان مواد غذایی با منشأ دریایی از ارزش غذایی بالایی برخوردار بوده و توجه بیشتر انسان نیز برای مصرف چنین محصولاتی افزوده شده است (فهیم‌دژبان، ۱۳۸۷؛ معینی و همکاران، ۱۳۹۱). ماهی به عنوان ماده غذایی خیلی فسادپذیر طبقه بندی می شود و کیفیت اولیه و همچنین روش صید و به دنبال آن اعمال دستکاری های پس از صید نیز تأثیر زیادی بر کیفیت ماهی و زمان ماندگاری گونه های مختلف آن ها دارد (کوچکیان صبور و یاسمی، ۱۳۹۰؛ Banja, 2002).

ماهی به دلیل داشتن درصد بالای اسیدهای چرب چندغیراشباعی (PUFA) جزو مواد غذایی با فسادپذیری بالاست و با نگهداری در شرایط نامناسب، فعالیت های آنزیمی و میکروبی باعث بروز فساد و کاهش کیفیت گوشت ماهی می گردد (اعتمادیان و همکاران، ۱۳۹۰؛ Ozogul et al., 2006). مصرف کنندگان میزان فساد ماهی و فرآورده های دریایی را از شکل ظاهری تشخیص می دهند. آمین های بیوژن که یکی از مهم ترین شاخص ها برای ارزیابی کیفیت ماهی می باشد. این ترکیبات بازهای آلی نیتروژنه غیرفرار با وزن مولکولی کم هستند و از دکربوکسیلاسیون آمینواسیدهای آزاد (با برداشتن گروه آلفاکربوکسیل آن ها) توسط باکتری ها ایجاد می شوند (Huss, 1995; Connell, 2002).

از روش های شیمیایی مورد استفاده برای سنجش کیفیت ماهیان و سایر فرآورده های غذایی دریایی،

اندازه گیری میزان هیستامین می باشد که در اثر دکربوکسیلاسیون اسید آمینه هیستیدین به وسیله باکتری ها به وجود می آید (Kim et al., 2009). میزان هیستامین در یک ماهی به میزان هیستیدین آزاد در عضله ماهی و تعادل بین تولید هیستامین و تخریب آن به وسیله آلودگی میکروفلور بستگی دارد (Lehane and Olley, 2000). هیستامین موجود در ماهی به حرارت مقاوم است و در اثر پخت، کنسرو، دودی و فریز کردن از بین نمی رود (Becker et al., 2001; Kim et al., 2001). مسمومیت هیستامینی به دلیل ارتباط بیماری با فساد خانواده تون ماهیان مسمومیت اسکومبروتوکسین نامیده می شود (Lehane and Olley, 2000; Huss et al., 2003). در صورتی که میزان هیستامین موجود در بافت عضله ماهی خام از حد ۲۰ میلی گرم در ۱۰۰ گرم و کنسروهای ماهی از حد ۵۰ میلی گرم در ۱۰۰ گرم تجاوز نماید ماهی و فرآورده های آن غیرقابل مصرف می گردند (مارونی، ۱۳۷۸؛ کامکار و همکاران، ۱۳۸۲؛ مهتدی نیا و همکاران، ۱۳۹۳؛ Arnold et al., 1980).

در میان ماهیان سطحزی مهاجر، تون ماهیان دارای اهمیت بسیار بالایی در زمینه های غذایی، صنعتی، تجاری و ارزآوری هستند. ماهی هوور مسقطی علاوه بر اهمیت بوم شناختی در بین تون ماهیان استخوانی یکی از باارزش ترین ماهیان تجاری خلیج فارس محسوب می شود (صادقی، ۱۳۸۰؛ ستاری و همکاران، ۱۳۸۲). هوور مسقطی از مهم ترین گونه های تون ماهیان می باشد که در سراسر جهان در آب های بالاتر از ۱۵ درجه سلسیوس مشاهده شده است. از نظر صید از مهمترین آبیان است، به طوری که در سال ۲۰۱۰ میزان صید آن ۲۵۲۳۰۰۰ تن بوده است که بعد از ماهی آنچوی و

هوور مسقطی (*Katsuwonus pelamis*) در استان هرمزگان صورت گرفت.

مواد و روش‌ها

- نمونه‌برداری

ماهیان موردنیاز جهت انجام این تحقیق از بندرعباس به‌طور تصادفی و تازه خریداری شدند. تعداد ۹ قطعه ماهی هوور مسقطی و ۱۵ قوطی کنسرو این ماهی تهیه گردید. پس از خریداری ماهیان، نمونه‌ها کدگذاری و سپس بیومتری شدند. توزین نمونه‌ها به‌وسیله ترازوی دیجیتال با دقت ۱/۰۰ گرم صورت گرفت. بیومتری نمونه‌ها با خط‌کش معمولی انجام شد. در شرایط بهداشتی بعد از خالی کردن امعاء و احشاء ماهیان شسته شدند. از ساقه دم‌ی و فیله ماهی ۲۰ گرم گوشت جدا گردید. سپس نمونه‌ها داخل کیسه‌های پلاستیکی پلی‌اتیلنی درب‌دار در فریزر با دمای ۱۸- درجه سلسیوس قرار داده شدند. نمونه‌های آماده شده در جعبه‌های یونولیتی حاوی یخ به‌صورت لایه‌های متناوب قرار گرفتند و سپس به آزمایشگاه بهداشت مواد غذایی آذر در تهران انتقال داده شدند.

- اندازه‌گیری هیستامین

اندازه‌گیری میزان هیستامین به روش TLC (Thin Layer Chromatography) انجام شد. ابتدا ۱۰ گرم نمونه آماده‌شده به‌داخل یک مخلوط‌کن با سرعت بالا انتقال یافت و ۵۰ میلی‌لیتر متانول ۹۵ درصد روی آن اضافه شد و به‌مدت ۱۵ دقیقه مخلوط گردید. سپس مخلوط حاصل به‌داخل ارلن‌مایر ۱۰۰ منتقل نموده و سطوح داخلی مخلوط‌کن با متانول شستشو داده شد و حاصل آن به ارلن‌مایر اضافه گردید. در داخل بن‌ماری

پولاک آلاسکا رتبه سوم از نظر میزان صید را دارا می‌باشد. در ایران ۱۳۴ کارخانه تولیدکننده کنسرو ماهی وجود دارد که به‌طور کلی در مجموع ۵۶۹ میلیون قوطی کنسرو در سال تولید می‌کنند. در این میان ماهی هوور مسقطی (*Katsuwonus pelamis*) یکی از مهم‌ترین گونه‌های ماهی مورد استفاده در صنعت کنسرو ماهیان در ایران است که به‌طور وسیع در این صنعت غذایی مورد استفاده قرار می‌گیرد (سالنامه آماری شیلات ایران، ۱۳۹۳؛ FAO, 2012).

اولین گزارش در مورد مسمومیت هیستامینی به وسیله دانشمندان ژاپنی در دهه پنجاه میلادی گزارش گردید و بر اساس شواهد اپیدمیولوژیکی، هیستامین بزرگترین عامل انتقال‌یافته از مواد غذایی در آن دوره بوده است. در مورد سایر کشورها، اولین گزارش‌ها از دهه هفتاد به بعد صورت گرفته است. پس از ژاپن، آمریکا و سپس انگلستان از جمله کشورهایی هستند که این مسمومیت را زیاد گزارش کرده‌اند (Middlebrooks, Oduzhani and Angip, 2005; et al., 1988). مسمومیت هیستامینی در سرتاسر جهان اتفاق می‌افتد و شایع‌ترین شکل مسمومیت ناشی از مصرف ماهی می‌باشد، زیرا موارد مسمومیت به‌دلیل طبیعت ملایم بیماری، ضعف در گزارش بیماری‌های غذایی یا عدم تشخیص توسط تیم پزشکی که مسمومیت هیستامینی را به‌طور اشتباه عفونت سالمونلایی یا آلرژی غذایی تشخیص می‌دهند، اغلب گزارش نمی‌شوند (Taylor, 1986; Russell and Martic, 1986; Lehane and Olley, 2000).

این تحقیق به‌منظور اندازه‌گیری و مقایسه میزان هیستامین در عضلات (روشن و تیره) و کنسرو ماهی

(مرک، آلمان) بودند. ابتدا میزان هیستامین در ابتدا و انتهای صفحه (پلیت) لکه گذاری شد. سپس صفحه (پلیت) در تانک تهیه شده قرار گرفت و پس از ۴۵ دقیقه پس از گسترش کامل لکه‌ها از تانک شیشه‌ای خارج گردید. باندها با استفاده از رنگ نین‌هیدرین ۰/۳ درصد کاملاً رنگ آمیزی شدند. پس از خشک کردن صفحه، باندهای ایجاد شده با استاندارد مقایسه شدند و اسکن دانسیتومتری انجام شد و در مقایسه با سطح زیر منحنی استاندارد غلظت هریک مشخص گردید. محل و شکل لکه‌های استاندارد ملاک مقایسه جهت ارزیابی کمی هیستامین در نمونه‌ها بود (Leiber and Taylor, 1978).

– آزمون آماری

در این مطالعه داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS16 در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شدند. جهت مقایسه میانگین باقیمانده هیستامین در گونه‌های مختلف ماهیان مورد مطالعه از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه (ANOVA Oneway) و به منظور مقایسه دو به دو میانگین باقیمانده هیستامین در گونه‌های مورد مطالعه از آزمون توکی (Tukey) استفاده شد. ضریب اطمینان مطالعه ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$) بود. جهت نرمال بودن داده‌ها آزمون کولموگراف – اسمیرنوف انجام شد.

یافته‌ها

میانگین و انحراف معیار طول و وزن ماهیان مورد مطالعه به ترتیب $2/36 \pm 0/53$ و $1/65 \pm 0/49$ بود.

۶۰ درجه سلسیوس قرار داده شد. محلول حاصل را می‌توان برای مدت چندین هفته نگهداری نمود. مقدار ۵ میلی‌لیتر از محلول صاف شده با آب مقطر به حجم ۱۰۰ میلی‌لیتر رسانده و مقدار ۵ میلی‌لیتر از آن داخل لوله آزمایش 16×150 میلی‌متری ریخته شد و یک قطره بنزآلدئید فاقد کلر و $0/2$ میلی‌لیتر سود ۲۰ درصد به آن اضافه گردید. پس از اضافه نمودن سود، pH آن به $12/5-12/4$ رسید. سپس مخلوط با شدت و ۲۵ بار تکان داده شد. پس از ۵ دقیقه که آن را به حال خود گذاشته، ۵ قطره مخلوط بوتانل – بنزن به آن اضافه و ۲۵ بار به شدت تکان داده و ۵ دقیقه به آن فرصت داده شد تا کاملاً جدا شود، امولسیون تشکیل شده را سانتریفوژ نموده تا مایع رویی شفاف به دست آید (Leiber and Taylor, 1978). از محلول فوق در روش کروماتوگرافی لایه نازک استفاده شد.

صفحات TLC از نوع سیلیکاژل ۶۰ آنگستروم مرک استفاده گردید. ابتدا با متانول، فعال و لاین‌بندی و سپس نمونه‌گذاری انجام شد. برای تهیه محلول استاندارد هیستامین ابتدا مقدار $0/165$ گرم از استاندارد هیستامین دی‌کلراید را در داخل آب مقطر حل نموده و تا حجم ۱۰۰ میلی‌لیتر با آب مقطر رقیق گردید، سپس ۱۰ میلی‌لیتر از محلول را تا حجم ۱۰۰ میلی‌لیتر با آب مجدداً رقیق نموده، مجدداً ۵ میلی‌لیتر از محلول ۱۰۰ میلی‌گرمی هیستامین را انتخاب با ۵ میلی‌لیتر متانول مخلوط و تا حجم ۱۰۰ میلی‌لیتر با آب رقیق شد (کامکار و همکاران، ۱۳۸۲). برای تفکیک نمودن باندهای هیستامین از هیستیدین غلظت‌های هیستامین استاندارد $0/5$ ، ۱ و ۲ میکروگرم در هر لاین صفحه قرار داده شد، فاز متحرک شامل متانول ۹۵ درصد و آمونیاک ۵ درصد

عضله روشن و تیره ماهیان هوور و همچنین میانگین میزان هیستامین موجود در عضله تیره و کنسرو اختلاف آماری معنی‌داری نداشت ($P > 0/05$)، در حالی که هیستامین موجود در عضله روشن و کنسرو نشان‌دهنده اختلاف آماری معنی‌داری بود ($P < 0/05$). میانگین میزان هیستامین در کنسرو ماهی هوور مسقطی بالاتر از عضله روشن و تیره این ماهی بود (جدول ۱).

نتایج آنالیز میزان هیستامین در عضله و کنسرو ماهی هوور مورد آزمایش نشان می‌دهد که حداقل مقدار هیستامین در عضله روشن ۸۲/۴۷، در عضله تیره ۵۴/۶۱ و در کنسرو ۴۱/۶۶ میکروگرم بر گرم ماهی و حداکثر مقدار هیستامین در عضله روشن ۲۰۶/۴۵، در عضله تیره ۲۵۷/۷۸ و در کنسرو ۲۸۸/۴۲ میکروگرم بر گرم ماهی اندازه‌گیری گردید. میانگین میزان هیستامین در

جدول (۱) - میانگین و انحراف معیار مقادیر هیستامین (میکروگرم بر

گرم) موجود در عضلات روشن، تیره و کنسرو ماهی هوور مسقطی

نمونه	تعداد نمونه	مقدار هیستامین
عضله روشن	۹	۱۲۴/۴۰ ± ۴۷/۰۵ ^a
عضله تیره	۹	۱۵۴/۰۳ ± ۵۲/۴۶ ^{ab}
کنسرو ماهی	۹	۱۶۰/۵۲ ± ۸۷/۵۹ ^{bc}

حروف غیرهمنام با یکدیگر اختلاف معنی‌دار را نشان می‌دهند ($P < 0/05$).

غلظت هیستامین در ماهی نباید بیش از ۱۰ میلی‌گرم هیستامین در ۱۰۰ گرم عضله ماهی باشد (Lehane and Olley, 2000). همچنین South African Bureau of Standard و Australian Food Standard Code به ترتیب حد مجاز میزان هیستامین را ۱۰ و ۲۰ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم عضله ماهی پیشنهاد نموده‌اند.

نتایج حاصل از آنالیز هیستامین در عضله تیره و روشن ماهی هوور نشان داد که بین داده‌ها اختلاف معنی‌داری وجود نداشت ($P > 0/05$). در ایران گزارشی از مسمومیت هیستامینی وجود ندارد، اما با توجه به گزارش کامکار و همکاران (۱۳۸۲) و همچنین گزارشی حسینی و همکاران (۱۳۸۶) مبنی بر بالابودن میزان هیستامین به ترتیب در ۴۱/۲۵ و ۴۴/۳ درصد از کنسروهای تهیه شده از ماهی تون، احتمالاً موارد وقوع

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به این که هیستامین ترکیبی است که مصرف آن بالقوه برای انسان خطرناک است و تاکنون موارد زیادی از مسمومیت‌های وسیع از طریق مصرف فرآورده‌های غذایی دریایی که حاوی مقادیر بالای هیستامین بوده‌اند گزارش شده است (مهتدی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۳؛ Hwang et al., 2003).

نتایج نشان داد که اگرچه نمونه‌های مورد مطالعه حاوی مقادیری هیستامین بودند، اما هیچ‌یک از آنها مقادیر بالاتر از حد مجاز را نداشتند. سازمان غذا و داروی آمریکا غلظت ۲۰ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم هیستامین را به‌منظور اطمینان سلامتی فرآورده‌ها تأیید کرده است، اما بالاتر از این میزان نامطلوب می‌باشد (USFDA, 1998). اتحادیه اروپا اعلام کرده که میانگین

ماهیان تازه معمولاً دارای میزان هیستامین خیلی ناچیزی (کمتر از ۰/۱ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم عضله) می‌باشند و همچنین ماهیان گوشت قرمز، مثل ساردین و ماکرل میزان هیستیدین بیشتری در مقایسه با ماهیان گوشت سفید مثل کاد و هامور ماهیان دارند (Kagawa, 2000). نوع و شرایط نگهداری ماهی در میزان کیفیت آن موثر است و می‌توان بیان کرد که تولید آمین‌های بیوزن در هر حالت وابسته به عوامل بیوژنیک به خصوص باکتری‌های مزوفیل است، زیرا برخی از باکتری‌ها با داشتن آنزیم دکربوکسیلاز قادر به شکستن آمینواسید آزاد خواهند بود و سبب تبدیل آن به آمین‌های بیوژنیک می‌گردند. شرایط نگهداری می‌تواند سبب محدودیت تولید در برخی آمین‌های بیوزن و محدودیت رشد در برخی باکتری‌ها شود. لذا تشکیل هیستامین وابسته به فعالیت باکتری‌های مزوفیل در شرایط دمایی بیشتر خواهد بود. مقدار تولید آمین‌ها در عضلات بر حسب گونه، نوع گوشت یا عضله (سفید یا تیره)، برش‌های مختلف (ناحیه جلو یا نزدیک به دم)، دمای محیط، فصل صید و اندازه ماهی می‌تواند متغیر باشد. همچنین وجود شرایط مختلف محیطی از جمله درجه حرارت، میزان آلودگی، بار باکتریایی ماهی در تشکیل آمین‌ها موثر هستند. علاوه بر این نوع و ترکیب باکتری‌های مولد هیستامین تحت تاثیر عوامل دیگری از جمله رفتارهای تغذیه‌ای، موقعیت جغرافیایی، تورها و ابزار صیادی، فاصله زمان صید تا انجماد، درجه حرارت به کاربرده شده در انجماد، کیفیت یخ، نحوه چیدمان ماهیان بر روی یکدیگر، کیفیت بهداشتی سبدهای حمل و نقل و نگهداری ماهی، نحوه جابجایی ماهی در هنگام صید، درجه حرارت و میزان نمک موجود در

این مسمومیت وجود داشته، اما به دلیل عدم تشخیص دقیق و ثبت آن، گزارشی از اپیدمی‌های رخ داده وجود ندارد.

دامنه میزان هیستامین در نمونه‌های این تحقیق ۲۸۸/۴۲-۴۱/۶۶ میکروگرم در گرم به دست آمد. حداکثر میزان هیستامین موجود در ماهی تازه هوور در قسمت‌های ضخیم و متوسط به ترتیب ۵/۲۴ و ۸/۵۳ میلی‌گرم در هر کیلوگرم گزارش شده است (Mercogliano *et al.*, 2008). میزان هیستامین بین مقادیر ۲۰ تا ۵۰ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم نشان‌دهنده فساد ماهی می‌باشد و میزان ۵۰ میلی‌گرم در ۱۰۰ گرم به‌عنوان دوز فعال مطرح می‌باشد که باعث غیرقابل مصرف شدن محصولات ماهی می‌شود (USFDA, 1998; Codori and Marinopoulos, 2010). بررسی سازمان غذا و داروی آمریکا نشان داد که میزان هیستامین موجود در تون ماهیان تازه صید شده همواره کمتر از ۱ میلی‌گرم در کیلوگرم بوده است و این میزان در سایر انواع ماهیان تجارتهای تازه صید شده در حدود ۵ میلی‌گرم در کیلوگرم بوده و حداکثر آن به ۲۰ میلی‌گرم در کیلوگرم می‌رسد (Windyga *et al.*, 1992; Wenta and Liao, 1999). میزان هیستامین در نمونه ماهی تون و ماکرل کشور ایتالیا پایین‌تر از حد مجاز گزارش گردید (Donn, 1991). همچنین میزان هیستامین در نمونه‌های ماهی تون و کنسرو (Laurent *et al.*, 1995; Lopez-Sabater *et al.*, 1996)، ماهی تون آلباکو، زردباله و چشم‌درشت، دلفین (Chamberlin, 2001; Guizani *et al.*, 2004)؛ (Fernandez-Salguero and Mackie, 1987) نیز کمتر از حد مجاز گزارش شدند.

آب، روش مورد استفاده در عمل‌آوری و تولید محصول نهایی و شرایط عرضه در مراکز فروش ماهی نظیر آب مورد استفاده جهت مرطوب نگه‌داشتن آن و مدت زمان نگهداری ماهی در زمان عرضه تا فروش آن، نیز قرار می‌گیرد (Yoshinaga and Frank, 1982; Smith *et al.*, 1993; Lopez Sabater *et al.*, 1996).

نتایج نشان داد که اگرچه همه نمونه‌های مورد مطالعه حاوی مقادیری هیستامین هستند، اما هیچ‌یک از آن‌ها مقادیر بالاتر از حد مجاز را نداشتند، بنابراین مصرف ماهی هوور مسقطی و کنسرو آن برای انسان حساسیت ایجاد نمی‌کند.

منابع

- اعتمادیان، یاسمین؛ شعبانپور، بهاره؛ صادقی‌ماهونک، علیرضا؛ شعبانی، علی؛ یحیایی، محسن و دوردیئی، خدر (۱۳۹۰). اثر بسته‌بندی تحت خلاء بر ویژگی‌های شیمیایی، میکروبی و حسی فیله‌های ماهی سفید (*Rutilus frisii kutum*) نگهداری شده در یخ. نشریه پژوهش‌های علوم و صنایع غذایی ایران، سال هفتم، شماره ۲، صفحات ۲۹۸-۳۰۴.
- سالنامه آماری شیلات ایران (۱۳۹۳). سالنامه آماری سازمان شیلات ایران (۱۳۸۲-۱۳۹۳). انتشارات واحد آمار دفتر برنامه و بودجه. معاونت توسعه مدیریت و منابع. چاپ اول. تهران، صفحه ۶۴.
- ستاری، مسعود؛ شاهسونی، داور و شفیع، شهنام (۱۳۸۲). ماهی‌شناسی ۲ (سیستماتیک). انتشارات حق‌شناس، چاپ اول، تهران، صفحه ۵۰۲.
- صادقی، سید ناصر (۱۳۸۰). ماهیان جنوب ایران (خلیج فارس و دریای عمان). انتشارات نقش مهر، چاپ اول، تهران،
- فهیم‌دژبان، یاسمین (۱۳۸۷). فرآوری محصولات شیلاتی. انتشارات مهرالنبی، چاپ اول، قائمشهر، صفحه ۲۹۱.
- حسینی، هدایت؛ کشاورز، ع.، پیرعلی، م.، خاکسار، ر.، عباسی، م.، فکری، م.، صفائیان، شیلا؛ باقرزاده، ز.، دیده‌بان، س. (۱۳۸۶). مطالعه میزان هیستامین کنسرو تون‌ماهیان تولید شده در ایران در سال ۱۳۸۶ به روش الیزا. مجله علوم و صنایع غذایی ایران، دوره چهارم، شماره ۱۳، صفحات ۷۷-۸۴.
- کامکار، ابوالفضل؛ حسینی، هدایت و ابوالحسنی، گیتی (۱۳۸۲). مطالعه میزان هیستامین در کنسروهای تن و ساردین. مجله پژوهش و سازندگی در امور دام و آبزیان، شماره ۶۰، صفحات: ۴۴-۵۰.
- کوچکیان‌صبور، انوشه و یاسمی، مهران (۱۳۹۰). فناوری تولید فرآورده‌های شیلاتی. انتشارات موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی، چاپ اول، تهران. صفحه ۱۲۶.
- مارونی، نرگس (۱۳۷۸). مسمومیت‌های ناشی از هیستامین. مجله استاندارد. سال دهم، شماره ۹۶، صفحات: ۴۷-۴۵.
- معینی، سهراب؛ خوشخو، ژاله و مهدابی، مهداد (۱۳۹۱). آبزیان و فرآوری. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، صفحه ۳۲۸.

- مهتدی نیا، جواد؛ ذاکرزاده، مهرانوش؛ گودرزی، مهدی؛ رحمان پور، حسین و خادم حقیقیان، حسین (۱۳۹۳). تعیین میزان هیستامین در کنسروهای ماهی تن عرضه شده در سوپرمارکت‌های شهر تبریز. مجله دانشگاه علوم پزشکی فسا، سال چهارم، شماره ۲، صفحات: ۲۰۸-۲۰۱.
- Arnold, S.H., Price, R.J. and Brown, W.D. (1980). Histamine formation by bacteria isolated from skipjack tuna *Katsuwonus pelamis*. Bulletin of the Japanese Society of Scientific Fisheries, 46: 991-995.
 - Becker, K., Southwick, K., Reardon, J., Berg, R. and Mac Cormack, N. (2001). Histamine poisoning associated with eating tuna burgers. The Journal of the American Medical Association, 285: 1327-1330.
 - Banja, B. (2002). Shelf life trial on Cod (*Gadus morhua*) and Haddock (*Melanogrammus aeglefinus*) stored on ice around 0 °C. United Nations University (UNU) Fisheries Training Programme Marine Research Institute (MRI), Reykjavik, Iceland.
 - Chamberlin, T. (2001). Histamine levels in long lined tuna in Fiji: A comparison of samples from two different body sites and the effect of storage at different temperatures. Journal of National Science, 19: 30-34.
 - Connell, J.J. (2002). Quality Control In Fish Industry. Tory Advisory Note No. 58.
 - Codori, N. and Marinopoulos, S. (2010). Scombroid Fish Poisoning After Eating Seared Tuna. Southern Medical Journal, 103(4): 382-384.
 - Donn, R. (1991). Scombroid poisoning. Microbiology of Marine Food Products, 331-350.
 - Etemadian, Y., Shabanpour, B., Sadeghi Mahoonak, A.R., Shabani, A., Yahyae, M. and Dordiee, Kh. (2012). Effect of Vacuum Packaging On Chemical, Microbiological and Sensory Properties of (Rutilus Frissi Kutum) Fillets Stored In Ice, Iranian Food Science and Technology Research Journal, 7(4): 304-298. [in Persian]
 - Fahim Dejhban, Y. (2008). Processing of fishery products. Mehralnaby Publications, 1th Edition, Ghaemshahr: 291. [in Persian]
 - FAO (2012). Yearbook annuaire, Fishery and Aquaculture Statistics, Roma. P. 105.
 - Fernandez-Salguero, J. and Mackie, I.M. (1987). Coparativerstes of spoilage of fillets and whole fish during storage of had doc (*Melanogrammus aeglefinus*) and herring (*Clupea harengus*) as determined by the formation of non-votile and votile amines. International Journal of Food Science and Technology, 22: 385-390.
 - Guizani, N., Al-Busaidy, M.A., Al-Belushi, I.M., Mothershaw, A. and Rahman, M.S. (2004). The effect of storage temperature on histamine production and the freshness of yellown tuna (*Thunnus albacares*). Food Research International, 38: 215-222.
 - Hosseini, H., Keshavarz, S.A., Pirali, P., Khaksar, R., Abasi, M. Fekri, M., Safaian, S., Bagherzadeh, Z. and Tahmoozi, S. (2007). Study of Histamine Content in Canned Tuna Fish Producers in Iran by ELISA Method, Iranian Journal of Food Science and Technology, 4(13): 84-77. [in Persian]
 - Huss, H.H. (1995). Quality and Quality Changes In Freshwater Fish. FAO Fisheries Technical Paper. No. 348, Rome.
 - Huss, H.H., Ababouch, L. and Gram, L. (2003). Assessment and Management of Seafood Safety and Quality, FAO Fisheries Technical. Paper 444, Rome, 230 pp.
 - Hwang, B.S., Wang, J.T. and Chong, Y.M. (2003). A rapid gas chromatographic method for the determination of histamine in fish and fish products. Food Chemistry, 82: 329-334.
 - Iranian Fisheries Statistical Yearbook (2014). Statistical Yearbook Fisheries Organization of Iran (1393-1382). Publications Office of Management and Budget statistics department. Deputy development and resource management. 1th Edition. Tehran, page: 64. [in Persian]
 - Kamkar, A., Hosseini, H. and Abuhossein, G. (2003). A study of histamine contents of canned tuna and sardine of Iran, Pajouhesh & Sazandegi, No. 60: 44-50. [in Persian]

- Kuchakyan Sabur, A. and Yasemi, M. (2011). Technology production of seafood products. Publications the Institute of Applied Agriculture, 1th Edition, Tehran : 126. [in Persian]
- Kagawa, Y. (2000). Standard table of food composition in Japan. Nutrition University Publishing Division, Tokyo, 316-335 pp.
- Kim, S.H., Field K.G., Chang D.S. and Wei H.A. (2001). Identification of bacteria crucial to histamine accumulation in pacific mackerel during storage. Journal of Food Protection, 64 (10): 1556-1564.
- Kim, M.K., Mah, J.H. and Hwang, H.J. (2009). Biogenic amine formation and bacterial contribution in fish, squid and shellfish. Food Chemistry, 116: 87-95.
- Laurent, G., Bennasar, M., Fall, F. and Lima, H. (1995). Histamine content in fresh and canned tuna, Medicine and Nutrition, 31(1): 23-33.
- Lehane, L. and Olley, J. (2000). Histamine fish poisoning revisited. International Journal of Food Microbiology, 58: 1-37.
- Lieber, E.R. and Taylor S.L. (1978). TLC screening methods for histamine in tuna fish. Journal of Chromatography, 153: 143-152.
- Lopez-Sabater, E.I., Rodriguez-Jerez, J.J., Hernandez-Herrero, M., Roig-Sagues, A.X. and Mora-Ventura, M.A.T. (1996). Sensory quality and histamine formation during controlled decomposition of tuna (*Thunnus thynnus*). Journal of Food Protection, 59: 167-174.
- Maroni, N. (1999). Histamine poisoning. Standard magazine, Year X, Issue 96: 47-45. [in Persian]
- Moini, S., Khoshkhou, J. and Mahdaby, M. (2012). Aquaculture and processing. Tehran University Publication, 1th edition: 328. [in Persian]
- Mohtadi nia, J., Zakerzadeh, M., Goudarzi, M., Rahman pour, H. and Khadem Haghghian, H. (2014). Determining the Amount of Histamine Levels in Canned Tuna Fish Marketed in Supermarkets of Tabriz City. Journal of Fasa University Medical Sciences, 4(2): 201-208. [in Persian]
- Mercogliano, R., Anastasio, A., Colarusso, G., Marrone, R. and Cortesi, M.L. (2008). Evaluation of histamine profile in *Thunnus thynnus* processed sea foods. Veterinary Research Communication, 32: 331-333.
- Middlebrooks, B.L., Toom, P.M., Douglas, W.L., Harrison, R.E. and McDowell, S. (1988). Effects of storage time and temperature on the micro flora and amine development in Spanish mackerel (*Scombeomorus maculatus*). Journal of Food Science, 53 (4): 1024- 1029.
- Oduzhani, P. and Angip, S. (2005). Scombroid (Histamine) Poisoning. Ataturk University of Agriculture Fishery Products. Section, 25240.
- Ozogul, Y., Ozogul, F. and Gokbulut, C. (2006). Quality assessment of wild European Eel (*Anguilla Anguilla*) stored in ice. Food Chemistry, 95 (3): 458-465.
- Russel, F.E. and Martic, Z. (1986). Scombroid poisoning: mini review. Western case histories. Journal of Toxicology, 24: 967-973.
- Smith, A.M., Hayden, M.A., McCay, S.G., Zapatka, F.A. and Hamdy, M.K. (1993). Detection and confirmation of histamine producing bacteria. Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology, 29: 618-623.
- Stari, M., Shahsavani, D. and Shafii, Sh. (2003). Ichthyology 2 (systematic). Haghshenas Publications, 1th Edition, Tehran: 502. [in Persian]
- Sadeghi, S.N. (2001). Sturgeon southern Iran (Persian Gulf and Oman Sea). Naghshe Mehr Publications, First Edition, Tehran: 438. [in Persian]
- Taylor, S.L. (1986). Histamine food poisoning: Toxicology and clinical aspects. CRC Critical Reviews in Toxicology. 17 (2): 91-128.
- USFDA (1998). FDA and EPA guidance levels. In: Fish and Fishery Products Hazards and Controls Guide, 2nd Edition, Department Of Health and Human Services, Public Health Service, Food And Drug Administration, Center for Food Safety and Applied Nutrition, Office of Seafood, Washington, DC, pp. 245- 248, Appendix 5.
- Wenta, K. and Liao, H. (1999). Use of capillary electrophoresis with UV detection as a Screening method to determine histamine in fish samples. Journal of Chromatography A, 853: 541-544.

-
- Windyga, B., Grochowska, A., Sciezynska, H., Gorecka, K., Fenberg, D. and Broczek, M. (1992). Determination of histamine in canned fish products by the colorimetric method of Hardy and Smith. *Annals of the National Institute of Hygiene*, 43(2): 193-199.
 - Yoshinaga, D.H. and Frank, H.A. (1982). Histamine-producing bacteria in decomposing skipjack tuna (*Katsuwonus pelamis*). *Applied and Environmental Microbiology*, 44 (2): 447-452.

Comparison of histamine concentration in *Katsuwonus pelamis* muscles (White and dark) and canned from Hormozgan Province

Askary Sary, A.¹ Rajabzadeh Ghotremi, E.², Setayeh Far, E.³, Velayatzadeh, M.^{4*}

1. Department of Fishery, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran
2. Department of Fishery, Marine Science and Technology, University Khoramshahr, Khoramshahr, Iran
3. Department of Aquaculture, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran
4. Young Researchers and Elite Club, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

*Corresponding author email: mv.5908@gmail.com
(Received: 2015/3/14 Accepted: 2015/10/7)

Abstract

Fish and other marine products are valuable source of protein for human. This research was conducted to determine histamine concentration in fresh and canned muscles (White and dark) of *Katsuwonus pelamis*. For this purpose 9 samples of *Katsuwonus pelamis* and 15 samples of canned fish were prepared. After biometric evaluations, dark and light muscles were separated. Histamine content was measured with Thin Layer Chromatography method. The results showed that the average content of histamine in dark and white muscles were 154.3 ± 52.46 and 124.4 ± 47.05 $\mu\text{g/g}$, respectively. Moreover, the average concentration of histamine in canned was 160.52 ± 87.59 $\mu\text{g/g}$. Although the histamine concentration between white muscle and canned fish was statistically significant, results revealed no significant difference between dark muscles with canned samples. Histamine concentration in all samples was lower than FDA standard (20 mg/100g), therefore *Katsuwonus pelamis* and canned fish would not cause allergic reactions in the consumers.

Keywords: Histamine, *Katsuwonus pelamis*, Muscle, Canned fish, Hormozgan province